

Trencant el silenci

Anna Caixach

«El treball de Grotowski és únic, el que ha deixat és un tresor, i com qual-sevol tresor ha de ser estimat, respectat i tractat amb gran, gran cura.» Amb aquestes paraules inaugurava Peter Brook, el mes de gener a Polònia, el declarat per la UNESCO «2009 Any de Grotowski». Aquestes mateixes paraules, a mitjan de la primavera, van aparèixer impreses en el nostre programa sobre l'Any Grotowski a Barcelona, i ara les voldria recordar una vegada més, per introduir aquest dossier dedicat a Jerzy Grotowski (1933-1999) i, alhora, per concloure aquest any de commemoració del gran mestre.

¿Quin és el “tresor” que ens ha deixat Grotowski? D'una banda, els seus textos (i gravacions), és a dir, les seves paraules. En la seva majoria provenen de conferències o entrevistes. Aquests textos, més tard, són revisats i elaborats per l'autor, ampliat, escurçats, de vegades passats alguns anys, donant lloc —entre altres possibles versions ja publicades— a les versions finals, definitives i acceptades. Cal tenir en compte que es tracta d'un llenguatge oral, molt personal i, sobretot, pràctic, útil i pragmàtic. Un llenguatge que no vol convertir-se en dogma, simplement es tracta de paraules necessàries, fruit d'una experiència, fruit d'una trobada. D'altra banda, ens ha deixat també una recerca pràctica. El treball de Grotowski pertany a una tradició, una recerca tan antiga com l'home mateix, l'artesanía de la vida a través de l'art. L'investigador polonès, compromès amb la seva tasca vital i conscient que una recerca no es limita a una sola vida, dedica els tretze últims anys de la seva existència a transmetre, en el sentit tradicional de la paraula, el seu coneixement pràctic a qui considera “l'home de recerca” que estava buscant, el seu col·laborador essencial, Thomas Richards. D'aquesta manera, l'herència passa a mans de Richards que continua la recerca després de Grotowski, mantenint viva aquesta cosa preciosa que ha de continuar creixent, o, si no, corre el risc de morir.

Aquest tresor és un llegat viu, en constant evolució. Un camí de descoberta. No és un mètode, una recepta, un concepte, una idea... Un no pot acostar-s'hi i apropiars'n. No és un tresor que es pot robar, no és un tresor en aquest sentit. Tot i que, malauradament, sempre hi haurà lladres de tresors. És alguna cosa més subtil. Com un secret que cal descobrir, o potser, que cal recordar. Com aquella perla de la qual parla Rumi:

...algú va a la platja i no veu més que aigua turbulenta, cocodrils i peixos, diu: «¿On són les perles? Potser les perles no existeixen.» ¿Com es pot arribar a la perla simplement mirant el mar? Encara que aquesta persona pogués buidar el mar amb una copa cent mil vegades, mai trobaria la perla. S'ha de ser bus per descobrir les perles; i un bus qualsevol no les trobarà, cal que sigui àgil i afortunat a la vegada.

Antigament, es deia que l'art contenia una perla de coneixement en el seu interior. Era el propòsit de l'art en l'antiguitat preservar i transmetre aquest tresor. Aquests ensenyaments ocults a ulls de molts i que es reservaven per a aquells que en sentien una necessitat real, es van transmetre d'una època a la següent, de pares a fills, de mestres a deixebles, revelades —només després d'haver superat proves concretes— a aquells que les cercaven, i preservades gràcies a la transmissió oral en la cadena d'aquells qui rebien el coneixement. Grotowski també ha ocupat el seu lloc en aquesta cadena. Grotowski va ser “àgil i afortunat”. Coneixia molt bé l'aspecte esotèric del coneixement arrelat en les tradicions antigues i sentia realment la necessitat de descobrir el secret amagat, tant a partir de la transmissió directa de mà de persones de coneixement, com del contingut codificat en l'interior dels llibres. Sentia una veritable fascinació per alliberar les claus internes dels textos, en els quals, segons ell, s'amagava un coneixement pràctic codificat. Alguns llibres van ser grans descobriments per al cercador.

Els tres textos de Grotowski que formen part d'aquest dossier, textos clau sobre el treball de l'actor, tenen el seu origen, com ja hem avançat, en el llenguatge parlat. Són les transcripcions de conferències (elaborades i revisades per l'autor i considerades definitives), fruit de trobades que van tenir lloc a final dels anys seixanta, un moment crucial en la vida de l'investigador polonès. L'any 1969 va marcar el final d'un període, el teatral, i l'inici del que es coneixerà com a Parateatre; anelles d'una llarga cadena, la de les arts performatives, a l'altre extrem de la qual trobem la culminació de la recerca grotowskiana, l'Art com a Vehicle. L'any 1969 va marcar també un cataclisme i un posterior renaixement personal. Aquests textos reflecteixen aquell moment de canvi, de qüestionament, de risc, ¿de cerca de l'impossible? Però, sobretot, són el reflex d'una necessitat vital, d'una recerca —artística, però no solament— que prové del més profund de l'ésser humà.

En les paraules de Grotowski ens descobrim nosaltres mateixos, en el sentit d'una possible comprensió que va més enllà de les paraules, d'una acceptació i d'un descobriment d'un mateix a través de les paraules de l'autor. El text és com un oceà de descobertes que emergeixen a través de les diverses

lectures, a mesura que, més enllà de la lectura intel·lectual, s'entreu la possibilitat d'una «lectura orgànica». Paraules que «toquen» i «obren espais» en un mateix; que van directes al centre del cos. Realment poden originar un procés físic. Un tresor que cadascun ha de retrobar dins seu...

Des de 1970, any de la publicació en castellà (edició mexicana) del llibre *Hacia un teatro pobre*, dos anys més tard de la primera edició (en anglès), són molt pocs els textos de Grotowski que podem trobar en llengua castellana i, sorprenentment, cap en llengua catalana. Curiosament no hi haurà una primera edició espanyola d'aquest llibre fins al 1999, i una segona el 2009. Finalment es trenca ara aquest silenci de gairebé quaranta anys. A les portes de la publicació del primer llibre de textos de Grotowski traduïts al català (Fragenta 2009), que veurà la llum al mateix temps que aquest volum, aquests tres textos són un primer pas per submergir-nos en aquell mar ple de possibilitats. Sense oblidar, però, les paraules de Rumi:

L'abast d'una ensenyança espiritual depèn de la capacitat d'aquell que la rep: aquest només troba en ella el que en ella és capaç de descobrir.

Acompanyen els textos de Grotowski d'aquest dossier tres estudis que reflexionen sobre el treball de l'actor amb Grotowski en l'àmbit de l'Art com a Presentació i en el de l'Art com a Vehicle, que aporten llum al complex procés que portarà l'actor (aquell que representa) a esdevenir l'actuant (aquell que porta a terme l'acció). Agraïxo profundament aquesta aportació essencial i imprescindible d'Inês Castel-Branco i Kris Salata.

Agraïm sincerament a Thomas Richards i Mario Biagini, hereus de Grotowski, la cessió dels drets d'aquests textos i la confiança que ens han demostrat. Gràcies també a Francesc Torrent Gironella per la seva revisió de les traduccions dels textos de Grotowski.

Novembre 2009

